

А.Пашук

ПРОГРАМА

спецкурсу для магістрантів

“Греко-візантійська традиція у філософській думці України”

Тема 1. Християнство і філософія у Східній Римській імперії

1. Поділ Римської імперії на Східну і Західну: уконституювання Візантії і занепад Західної Римської імперії.
2. Виникнення і розвиток християнства в Римській імперії.
3. Давньогрецька філософія в духовному житті Візантії: неоплатонізм, стоїцизм, скептицизм та ін.
4. Християнство й антична філософія.
5. Східна патристика та її роль в утвердженні християнства.
6. Візантійська філософія, її представники та вплив на духовне життя слов'янських народів.
7. Упадок Візантії.

Література

1. *Авсеев Ю.С.* Джерела. Мистецтво Київської Русі. Пошуки та дослідження давньоруських мистецьких скарбів. Київ, “Мистецтво”, 1980.
2. *Ісайв П.* Роля Візантії в упадку української державности. Мюнхен, жур. “Проблеми”, ч.3, грудень 1947 (є окрема відбитка).
3. *Іларіон (Огієнко І).* Візантія й Україна. До праджерел укр. Православної віри й культури. Вінніпег, Ккр. Наук. Прав. Богосл. Товариство, 1954.
4. *Курбатов Г.Л.* История Византии. М., 1984.
5. *Пигулевская Н.* Византия на путях в Индию. М., 1951, с.15-32.
6. *Щапов Я.Н.* Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси в XI-XIII вв. Москва, “Наука”, 1978.

Тема 2. Княжа Русь: утвердження Київської держави і хрещення України-Руси

1. Суспільні та державно-політичні відносини в Княжій Русі.
2. Духовно-культурне життя на Русі.

3. Міфологія як світогляд.
4. Прийняття християнства і його роль в духовно-культурному та державно-політичному житті Русі.

Література

1. *Брайчевський М.Ю.* Утвердження християнства на Русі. К., 1988.
2. *Грушевський М.* Історія України-Руси. Т.1, К., 1991. Розд. УІІ. Початки Руської держави, с. 366-428; Розд. ІХ. Закінчення будови Руської держави: часи Володимира Великого, с. 478-538.
3. *Рушевський М.* Історія України-Руси. Т.ІІІ, К., 1993. Розд.ІІІ. Політичний і суспільний устрій українсько-руських земель в ХІ-ХІІІ в., с. 194-332.
4. *Горський В.* Нариси з історії філософської культури Київської Русі. К., 1993.
5. *Калинець І.* Загадки хрещення України-Руси. Львів, 200.
6. *Мудрий С.* Нарис історії Церкви в Україні. В-во Івано-Франківського теологічно-катехитичного державного інституту, 1999, с.3-66.
7. *Попович М.В.* Мироззрение древних славян. К., 1985.
8. *Сапеляк А.* Київська церква на слов'янському Сході. Буенос-Айрес-Львів, 1999, с.1-15.
9. *Чубатий М.* Історія християнства на Русі-Україні. Т.1 (до р. 1353). Рим-Нью-Йорк, 1965, с.1-328.
10. *Щапов Я.Н.* Византийское и южнославянское правонаследие на Руси в ХІ-ХІІІ вв. М., 1978.

Тема 3. Християнсько-візантійська традиція і духовне життя Княжої Русі

1. Християнство і народно-язичницькі традиції русичів.
2. Християнство і розвиток духовної культури на русі: розвиток освіти, писемності, письменства, поширення перекладної літератури.
3. Вплив християнства на формування філософських, релігійно-світоглядних, морально-етичних, суспільно-політичних поглядів в культурі Княжої Русі.
4. Візантійські впливи на розвиток сакрального мистецтва на Русі.
5. Основоположна роль християнської Церкви в утвердженні релігійної духовності у свідомості русичів.

Література

1. *Возняк М.* Історія української літератури. У двох томах. Книга перша. Львів, 1992, с.31-134.

2. *Грушевський М.* Історія України-Руси. Т.ІІІ, К., 1993, Розд. ІУ. Побут і культура, с. 333-503, 556-559.
3. *Горський В.* Нариси з історії філософської культури Київської Русі. К., 1993.
4. *Горський В., Стратій Я., Тихолаз А., Ткачук М.* Київ в історії філософії України. К., 2000.
5. *Левченко М.* Очерки по истории русско-византийских отношений. М., 1956.
6. *Мудрий С.* Нарис історії Церкви в Україні. В-во Івано-Франківського теологічно-катехичного духовного інституту, 1999, с.64-96.
7. *Чубатий М.* Історія християнства на Русі-Україні. Том І (до р. 1353). Рим-Нью-Йорк, 1965, с. 331-495.

Тема 4. Джерела філософської думки в Княжій Русі

1. Язичництво і його місце в духовній культурі Стародавньої Русі.
2. Язичництво як світогляд русичів.
3. Історичне значення східно-християнської візантійської патристики у становленні філософських ідей у духовній культурі Княжої Русі.
4. Староболгарська книжність і її роль у формуванні духовно-філософської, морально-етичні думки на Русі.
5. Християнство і формування духовності русичів.

Література

1. *Возняк М.* Історія української літератури. У двох томах. Книга перша. Львів, 1992, с.59-135.
2. *Грушевський М.* Історія України-Руси. Т.1, К., 1991. Розд.УІ. Людність і її суспільний побут, с.306-365.
3. *Гнатюк В.* Нарис української міфології. Львів, 2000.
4. *Драгоманов М.* Розвідки про українську народну словесність і письменство. Т.2, Львів, 1900.
5. *Іларіон.* Дохристиянські вірування українського народу. К., 1994.
6. *Клибанов А.* К проблеме античного наследия в памятниках древнерусской письменности. – Труды отдела древнерусской литературы Института русской литературы. Т.13, М., Л., с. 158-181.
7. *Попович М.* Мироззрение древних славян. К., 1985.
8. *Рогович М.* Філософські джерела епохи Київської Русі. – Київська Русь. Культура, традиції. К.. 1982.

9. *Рогович М.Д.* Київська Русь і антична культура. – Філософська думка. К., 1980, №1.

Тема 5. Становлення і розвиток філософської думки в княжій русі.

1. Руські літературні пам'ятки XI-XII ст. та їх історичне значення у розвитку духовного життя на Русі.
2. Філософські та історіософські ідеї у творі митрополита Іларіона “Слово про закон і благодать”.
3. Ідеї християнської моральності та гуманізму у “Поученні Володимира Мономаха своїм дітям”.
4. Ідеї патріотизму та історичної відповідальності у “Слові о полку Ігоревім”.
5. Філософські ідеї в “Ізборнику Святослава 1073 р.”.
6. “Ізборник 1076 р.” як пам'ятка філософської і соціологічної думки Княжої Русі.
7. Історіософські ідеї у творі “Пам'ять і похвала князю Володимирові” Якова Мниха.
8. Філософський світогляд та пантеїстичний раціоналізм Климента Смолятича. Його твір: “Послание, написано Климентом Митрополитом русским Фоме Презвитеру, истолковано Афанасием Мнихом”.
9. Розум і віра у вченні Кирила Туровського. Його твори: “Притча о человеческой душе и теле” або “Притча о слепце и хромце”, “Повесть о белоризце и мнишестве” (“Повести о беспечном царе и его мудром советнике”), “Сказание об иноческом чине”, “Слово о премудрости”, “Слово и похвала святым отцам Никейского Собора”.
10. Проблема людини в духовній спадщині Даниїла Заточника – яскравого представника християнської книжності. Твори: “Моління Даниїла Заточника”, “Глумачна Палея”, “Пчела”, “Діоптра”.
11. Християнсько-духовні і морально-етичні ідеї Феодосія Печерського. Твори: “Житие Феодосия Печерского” (написане літописцем Нестором), “Поучение о пользе душевной”.

Література

1. *Бондарь С.В.* Философско-мировоззренческое содержание “Изборников” 1073-1076 годов. К., 1990.
2. *Возняк М.* Історія української літератури. У двох томах. Книга перша. Львів, 1992, с.131-134, 135-285.
3. *Громов М.Н., Козлов Н.С.* Русская философская мысль X-XVII веков. Изд-во Московского университета, 1990, с.24-91.

4. *Горський В.С.* Філософські ідеї в культурі стародавнього Києва. – *Горський В., Стратій Я., Тихолаз А., Ткачук М.* Київ в історії філософської культури Київської Русі. К., 1993.
5. *Горський В.* Нариси з історії філософської культури Київської Русі. К., 1993.
6. *Горський В.* Философские идеи в культуре Киевской Руси XI – начала XII в., К., 1988.
7. *Грушевський М.* Історія України-Руси. Т.ІІІ., К., 1993. Розд. Побут і культура, с. 401-503.
8. Галицько-Волинський літопис. – Літопис руський, К., 1989, с.368-452.
9. *Еремін І.П.* Литературное наследие Феодосия Печерского. – ТОДРЛ, Т.У, М., Л., 1947, с.159-194.
10. *Еремін І.П.* Литературное наследие Кирила Туровского. – Памятники литературы древней Руси. XII век. М., с.290-361.
11. *Замалеев А.Ф.* Философская мысль в средневековой Руси. Ленинград, 1987, с.5-24, 26-60.
12. Изборник 1076 г. М., 1965.
13. Изборник Святослава 1073 г. М., 1977.
14. Київський літопис. – Літопис руський. К., 1989, с. 179-367.
15. Киево-печерский патерик. Киев, 1931.
16. *Калинець І.* Студії над “Словом о полку Ігоревім”. Львів, 1999.
17. Літопис руський. К., 1989.
18. *Мономах Володимир.* Твори (Поучення, Грамота до Олега Святославовича, Молитва). – Літопис руський, К., 1981, с. 454-464.
19. Повість минулих літ. – Літопис руський. К., 1989, с. 1-178.
20. Слово о полку Ігоревім. К., 1989.
21. *Салевич П.* Слово о полку Ігоревім Ігоря сина Святославого внука Олегового. Львів, 1999.
22. *Франко І.* Історія української літератури. – Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т.40. К., 1989, с. 116-176.
23. *Яков Мних.* Память и похвала князю Владимиру. – Изв. Отд. Русского языка и словесности Российской Академии Наук. 1925.

Тема 6. Християнство, народні традиції і національно-духовна ментальність українського народу

1. Християнська духовність як ідейне підгрунтя національно-етичні сутності українського народу.

2. Двовір'я як специфічна форма синкретизації української язичницької традиції і християнства.
3. Сприйняття обрядом християнської Церкви елементів української традиції – своєрідний чинник українізації обряду Церкви, зміцнення її позиції та посилення впливів на духовне життя українського народу.
4. Роль християнства в національно-культурному та суспільному житті України-Руси.
5. Християнська релігійність як екзистенційний вимір істинного буття українського народу в його історичних реаліях.

Література

1. *Гудяк Б.* Криза і реформа. Львів, 2000, с. 81-102.
2. *Грушевський М.* Культурно-національний рух на Україні в XVI-XVII віці. 1919.
3. *Грушевський М.* Історія України-Руси. Т.УІ, К., 1995. Розділ III. Відносини культурні і національні: національний склад і національні елементи, с. 235-293. Розд. У. Культурно і релігійно-національний рух на Україні в XV віці, с. 412-538.
4. *Замалеев А.Ф.* Философская мысль в средневековой Руси. Ленинград, 1987, с.68-74.
5. *Мудрий С.* Нарис історії Церкви в Україні. – Івано-франківський теологічно-катехитичний духовний інститут, 1999, с. 153-171.
6. *Франко І.* Історія української літератури. – Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т.40, К., 1983, с. 221-248.
7. *Чубатий М.* Історія Християнства на Русі-Україні. Т.ІІ. Частина І. Рим-Нью-Йорк, 1976, с. 86-98.

Тема 7. Занепад Української Православної Церкви і захист національно-культурної ідентичності та національно-релігійної духовності українського народу в Речі Посполитій після Люблінської унії 1569 р.

1. Підневільний стан Української Православної Церкви в Речі Посполитій, наступ польської римо-католицької ієрархії на православ'я, політика латинізації та полонізації українського народу.
2. Константинопольський Патріархат і Київська Митрополія у світлі реалій церковно-релігійного, національно-культурного та суспільного становища українського народу в Речі Посполитій.
3. Ієрархи Української Православної Церкви і світські достойники-патріоти в пошуках шляхів усамостійнення Церкви, захисту українства, піднесення духовності та

забезпечення розвитку національно-культурного життя, припинення латинізації та полонізації українського народу.

4. Українська Православна Церква між Сходом і Заходом, Константинополем і Римом: складінсть церковно-релігійного та політичного балансування.
5. Спроби вирішити питання взаємин Української Православної Церкви з Константинополем і Римом в дусі принципів Ферраро-Флорентійського собору (унії) 1439 р.
6. Берестейська церковна унія 1596 р. Як історична віха в історичній долі Української Православної Церкви: повне незалежнення від Константинополя і повернення Київській Церкві автокефалії у злуці з Римом (як це було на початку християнства в Україні), незалежнення Київської Церкви від світської влади.
7. Берестейська церковна унія 1596 р. в оцінці внутрішніх і зовнішніх суспільно-політичних чинників:
 - а) прихильники і супротивники унії в українському посільстві; б) ставлення панівних кіл Росії і Речі Посполитої до унії.
8. Берестейська Церковна унія 1596 р. і поява перспективних можливостей оздоровлення Української Церкви, відкриття нових шляхів відродження та розвитку українства, припинення насильницької латинізації та полонізації українського народу.
9. Берестейська церковна унія 1596 р. і її набутки, невдачі, надії.

Література

1. Возняк М. Історія української літератури. У двох томах. Книга перша. Львів, 1992, с. 313-329.
2. Грушевський М. Історія України-Руси. Т.У., К., 1994. Розд. УІІ. Утворення уніатської церкви, с. 508-618.
3. Гудзяк Б. Криза і реформа. Львів, 2000, с. 273-318.
4. Липинський В. Релігія і церква в історії країни. К., 1995.
5. Мудрий с. Нарис історії церкви в Україні. Івано-Франківський теологічно-катехитичний духовний інститут, 1999, с. 143-217.
6. Огієнко І. Мова українська була вже мовою церкви. 1921.
7. Пашук А. Церква і незалежність України, Львів, 1988.
8. Паславський І. Берестейська унія і українська християнська традиція. Львів, 1997.
9. Пчілка О. Що таке – унія та уніяти? – “Літературна Україна”, 5 вересня 1991, № 36 (4445).

10. Памятники полемической литературы в западной Руси. – Русская Историческая Библиотека. Т.ХІХ, кн.3, СПб, 1903.
11. Сапеляк А. Київська Церква на слов'янському Сході. Буенос-Айрес-Львів, 1999, с.10-54.
12. Франко І. Історія української літератури. – Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т.40, К., 1983.
13. Франко І. З історії Брестського собору 1596 р. – Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т. 46, кн.2, К., 1986.
14. Франко І. Дві унії. – Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т.46, кн.1, К., 1986.

Тема 8. Полемічна література як вияв релігійно-духовної, філософської, національно-культурної та суспільно-політичної думки України в ХУІ-ХУІІ ст.

1. Стан релігійно-духовної, філософської, національно-культурної та суспільно-політичної думки в українському суспільстві напередодні і після схвалення акту про унію Української Православної Церкви з Апостольською Римо-Католицькою Церквою.
2. Відображення у полемічній літературі ідейної боротьби між прихильниками і супротивниками унії: дві лінії, дві позиції, два підходи у трактуванні явища унії, за наявності спільної стратегічної мети – захисту Української Церкви і українського народу.
3. Історичне завдання уніатів і антиуніатів: обстоювання самостійності Української Церкви як духовної запоруки національної незалежності українського народу, збереження його від денаціоналізації шляхом латинізації і полонізації, захист українства загалом.
4. Полемічна література і реформаційні та гуманістичні ідеї.
5. Філософські ідеї в полемічній літературі: Бог-світ-людина, Бог-людина-істина, “євангельська мудрість” і світське знання, удосконалення духовної сутності людини – шлях до її щастя, ідеї соборності та її демократично-гуманістична суть, захист прав та свобод і критика соціального, національного та релігійного гніту та безправ'я українського народу.
6. Обстоювання церковно-слов'янської мови і юліанського календаря – важливий предмет полемічних дискусій у контексті захисту національно-етнічного буття українського народу і боротьби проти латинізації православного обряду як засобу полонізації.

7. Історичне значення полемічної літератури в духовному, національно-культурному та суспільно-політичному житті України.

Література

1. *Возняк М.* Історія української літератури. У двох томах. Книга перша. Львів, 1992, с. 333-603.
2. *Вишенський І.* Твори. К., 1959.
3. *Грушевський М.* Історія України-Руси. Т.УІ., К., 1995. Розділ УІ. Боротьба за і проти унії по її проголошенню, в життю й письменстві, с. 539-600.
4. *Зизаній С.* Казане святого Кирила патріарха Єрусалимського о антихристі і українсько-руської мови і літератури. – Пам'ятка полемічного письменства кінця ХУІ і початку ХУІІ в. Львів, 1906, Т.І., с. 31-200.
5. *Кашуба М.В.* З історії боротьби проти унії. К., 1976.
6. *Нічик В.* Петро Могила в духовній історії України. К., 1997.
7. *Паславський І.* Кирило Транквіліон-Ставровецький і філософські традиції Київської Русі. – Київська Русь: культура, традиції. К., 1982.
8. *Паславський І.В.* З історії розвитку філософських ідей на Україні в кінці ХУІ- першої третини ХУІІ ст. К., 1984.
9. *Паславський І.* Берестейська унія і українська християнська традиція. Львів, 1997.
10. Памятники полемической литературы в западной Руси. – Русская Историческая Библиотека. Т.УІІ, кн. 2, СПб, 1903.
11. Памятники полемической литературы в западной Руси. – Русская Историческая Библиотека. Т. ХІХ, кн. 3. СПб, 1903.
12. *Пилявець Л.* Гуманістичні тенденції в поглядах на людину й суспільство Кирила Транквіліона-Ставровецького. – Європейське Відродження та українська література ХІУ-ХУІІІ ст. К., 1993.
13. *Пашук А.* Церква і незалежність України. Львів, 1998.
14. *Пашук А.І.* Іван Вишенський – мислитель і борець. Львів, 1990.
15. *Пашук А.І.* Суспільний ідеал І.Вишенського. – Від Вишенського до Сковороди. К., 1972.
16. *Пашук А.І.* Полемісти і Сковорода. –Григорій Сковорода. К., 1975.
17. *Пашук А.І.* Філософсько-гуманістичні ідеї в антикатолицькому творі “Апокрисис”. – “Філософська думка”. К., 1979, № 5.
18. *Старовойт О.* Стефан Зизаній. Львів, 1996.

19. *Франко І.* Іван Вишенський, його час і письменська діяльність. – Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т.28, К., 1980.
20. *Франко І.* Історія української літератури. – Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т.40, К., 1983, с. 248-272.
21. *Яременко П.К.* Іван Вишенський. К., 1982.
22. *Яременко П.К.* Стефан Зизаній – український письменник-полеміст кінця ХУІ ст. – “Радянське літературознавство”. К., 1958, №2.
23. *Яременко П.К.* Мелетій Смотрицький. Життя і творчість. К., 1986.

Тема 9. Філософія у Києво-Могилянській академії

1. Викладання філософії у Києво-Могилянській академії як академічний предмет.
2. Філософія в Києво-Могилянській академії і антична культура, ідеї Платона й Арістотеля.
3. Філософія в Києво-Могилянській академії і схоластика.
4. Ідеї західно-європейської філософії епохи Відродження та Нового часу у філософських курсах професорів Академії.
5. Досягнення природознавства та ідеї натурфілософії у творах професорів Академії.
6. Онтологія, гносеологія і логіка у філософських курсах професорів Києво-Могилянської академії.
7. Проблеми суспільних та державних відносин, ідеї суспільного договору та просвіченого монарха в лекційних курсах професорів Академії.
8. Трагування людини. Етика і політика.

Література

1. *Грушевський М., Левицький О.* Розвідка про церковні відносини на Україні-Руси ХУІІ-ХУІІІ вв. Львів, 1990.
2. *Захара І.С.* Борьба идей в философской мысли на Украине на рубеже ХУІ-ХУІІІ ст. (стефан Яворський), К., 1982.
3. *Захара І.* Академічна філософія України (ХУІІ-І полов. ХУІІІ ст.). Львів, 2000.
4. *Кашуба М.В.* Георгий Конисский. М., 1979.
5. *Литвинов В.* Ренесансний гуманізм в Україні. К., 2000.
6. *Литвинов В.Д.* Ідеї раннього просвітництва у філософській думці України. К., 1984.
7. *Нічик В.М.* До питання про схоластичність філософських курсів у Києво-Могилянській академії. – В кн.: Від Вишенського до Сковороди. К., 1972.

8. *Ничык В.М.* Из истории отечественной философии конца XVII – начала XVIII в. К., 1978.
9. *Ничик В.М.* Феофан Прокопович. М., 1977.
10. *Ничик В.М.* Роль Києво-Могилянської академії в розвитку отечественной философии. – Вкн.: Философская мысль в Киеве. К., 1982.
11. *Аславський І.В.* З історії розвитку філософських ідей в кінці XVI – першій третині XVII ст. К., 1984.
12. *Стратій Я.М.* Проблемы натурфилософии в философской мысли Украины XVIII в. К., 1981.
13. *Стратій Я.М.* Філософія в Києво-Могилянській академії. – Горський В., Стратій Я., Тихолаз А., Ткачук М. Київ в історії філософії України, К., 2000, с. 74-129.
14. Філософія Відродження на Україні. К., 1990.

Тема 10. Філософське вчення Г.Сковороди і греко-римська культура

1. Творчість Г.Сковороди і просвітництво в Україні.
2. Творчість Г.Сковороди й антична філософія.
3. Творчість Г.Сковороди і морально-етичне вчення Сократа та Епікура.
4. Співвідношення духовного і матеріального у філософському вченні Г.Сковороди.
5. Пантеїзм Г.Сковороди: вчення про “три світи” і “дві натури”.
6. Г.Сковорода про екзистенційні принципи буття людини: “пізнай себе” і “живи згідно з своєю природою”.
7. Вчення Г.Сковороди про “споріднену працю”.
8. Г.Сковорода про щастя і радість людини.
9. Г.Сковорода про свободу людини.
10. Г.Сковорода про “нерівну рівність”.
11. Вчення Г.Сковороди про “істинну людину”.
12. “Серце” у філософії Г.Сковороди.
13. Етика як основний зміст філософського вчення Г.Сковороди.
14. Значення філософського вчення Г.Сковороди.

Література

1. *Возняк М.* Історія української літератури. У двох томах. Книга друга. Львів, 1994, с. 46-92.
2. *Кашуба М.В.* Етика І.Кониського і Г.Сковороди. – Сковорода Григорій. Дослідження, розвідки, матеріали. К., 1972.

3. *Кирик Д.П.* Світ символів Г.С. Сковороди. – Від Вишенського до Сковороди. К., 1972.
4. *Кирик Д.П.* Г.С. Сковорода і давньогрецька філософія. – Сковорода Григорій. Дослідження, розвідки, матеріали. К., 1972.
5. *Марков А.П.* Співвідношення духовного і матеріального у філософії Г.С. Сковороди. Від Вишенського до Сковороди. К., 1972.
6. *Нічик В.М.* Проблема Бога і світу в творах Г.С.Сковороди. – Сковорода Григорій. Дослідження, розвідки, матеріали. К., 1992.
7. *Пашук А.І.* Вишенський і Г.Сковорода. – “Філософська думка”, К., 1972, №5.
8. *Пашук А.І.* Полемісти і Сковорода. – Григорій Сковорода. Матеріали про відзначення 250-річчя з дня народження. К., 1975.
9. *Пашук А.* Проблема “истиннаго чловѣка” у філософській концепції Григорія Сковороди. – Записки НТШ. Т.ССХХІІ. Праці історично-філософської секції. Львів, 1991.
10. *Пашук А.* Проблема свободи у філософії Григорія Сковороди. – Записки НТШ. Т.ССХХУІІ. Праці історично-філософської секції. Львів, 1994.
11. *Сковорода Г.* Вхідні двері до християнського добродія; Нарцис. Розмова про те: пізнай себе; Розмова, що називається Алфавит, або Буквар миру; Вдячний Єродій. – Григорій Сковорода. Пізнай в собі людину. Львів, 1995.

